

**Değerli Katılımcılar,
Hanımefendiler, Beyefendiler,**

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Dünyanın en güzel şehirlerinden biri olan İstanbul’umuzda sizlerle birlikte olmaktan dolayı son derece memnunum.

Anayasa Mahkemesi ile Göç İdaresi Başkanlığı’nın ortaklığında hazırlanan “*Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Göç ve İnsan Hakları Uluslararası İstişare Konferansı*” vesilesiyle bir araya gelmiş bulunuyoruz.

Bu önemli etkinliğin hayata geçirilmesinde, göç olgusuna ilişkin meselelerin çok yönlü bir perspektiften ele alınması zorunluluğu önemli bir rol oynadı.

Anayasa Mahkemesi ile Göç İdaresi arasında gerçekleşen bu iş birliği, göç politikalarının hukuk devleti ve insan haklarına uygun bir şekilde düzenlenmesi ve uygulanmasında kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca son yıllarda önemli bir güvenlik kaygısı olarak ortaya çıkan göç, devletlerin yönetsel, ekonomik ve toplumsal yapısına etki eden geniş kapsamlı bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Göç, günümüz dünyasında en önemli küresel meselelerden biri olarak, her ülkenin yaşamını derinden etkilemektedir. Savaşlar, iç çatışmalar, ağır ekonomik koşullar, işgaller ve siyasi kaoslar nedeniyle insanların aniden yerlerinden edilmesi, onları büyük topluluklar hâlinde ülkeler arası sınırlara doğru itmektedir. Özellikle son yıllarda Asya, Afrika ve Avrupa’da nüfus hareketliliğinin ve göç dalgasının arttığı ve her gün yeni bir göç akımının başladığı görülmektedir.

Bu bağlamda devletler ve uluslararası kuruluşlara çok önemli görevler düşmektedir. Göçlerin temel sebebi olan savaş, katliam ve kötü muamelelerin durması ve geri kalmış toplumlarda refah seviyesinin yükseltilmesi için çaba sarf etmeleri ve sorumluluk üstlenmeleri gerekmektedir.

Değerli katılımcılar, en temel hak olan yaşam hakkının olmadığı yerde hiçbir haktan söz edilemez. Maalesef dünyanın birçok yerinde yaşam hakkına yönelik müdahaleler, kötü muamele yasağına aykırı eylemler ve insan onurunu ayaklar altına alan fiiller yaşandığını görmekteyiz.

Özellikle Filistin’de yaşanan ağır insan hakları ihlali ve açık hava cezaevine dönüştürülen Gazze’nin durumu, bizleri bir takım evrensel kabulleri sorgulamaya zorlamaktadır.

Bugün Filistin’de çok ağır insan hakları ihlalleri yaşanmaktadır. Gazze, uluslararası hukuk göz ardı edilerek sistematik bir ablukaya alınmıştır. Bebekler, çocuklar ve kadınlar başta olmak üzere on

binlerce masum insan, objektif hiçbir vicdanın kabul etmeyeceği ölçüsüz bir şiddetle cezalandırılmakta, öldürölmekte, aç bırakılmakta, ortalama olarak kabul edilebilecek en asgari seviyeden bile çok daha kötü koşullara maruz bırakılmaktadırlar.

Uluslararası İnsancıl Hukuk ve bu bağlamda İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Şartı ve Cenevre Sözleşmeleri görmezden gelinmektedir.

Filistin ve Gazze başta olmak üzere Dünyanın dört bir yanında uygulanan zulüm ve şiddetle birlikte yaşanan ekonomik zorluklar milyonlarca insanı, yurtlarını terk etmeye zorlamakta, uygulanan şiddete uluslararası alanda yeterince müdahale edilmemesi ve bu insanlara uluslararası insani yardımların yetersiz kalması gibi hususlar da “*göç edebilme hakkı*” gibi yeni bir kavramın tartışılması gereğini ortaya koymaktadır.

Kuşkusuz ki bu alan, devletlerin egemenlik hakları ile temel insan hakları arasında denge sağlanmasının oldukça zor olduğu bir alandır. Zira bir anda yaşanan kontrolsüz nüfus hareketleri, göçün yaşandığı kaynak ölkelerde, transit olarak geçilen ölkelerde ve nihai hedef olan ölkelerde hukuki sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan çok yönlü sorunlara sebep olmaktadır.

Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile Türk Anayasa Mahkemesi, göçmenlerin haklarını koruma konusunda önemli içtihatlar geliştirmiş ve bu kararlarla göç olgusunu insan hakları temelinde ele alarak hukukun üstünlüğünün güçlenmesine katkı sağlamışlardır.

Göçmenlerin temel hak ve özgürlüklerine yönelik ihlaller karşısında etkili başvuru hakkının korunması, AİHM ve Anayasa Mahkememizin öncelikli konularından biri olmuştur. Özellikle sınır dışı etme kararları, idari gözetim ve göçmen çocukların korunmasına yönelik kararlar, hukuk düzenimizde önemli bir yer tutmaktadır.

Anayasa Mahkemesi olarak biz, göçmenlerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik içtihat geliştirme sürecinde ulusal ve uluslararası standartların ışığında hareket etmekteyiz.

Yaşam hakkı başta olmak üzere göçmenlerin de temel hak ve özgürlüklerinin sağlanması ve korunması gerektiğini, özellikle etnik kökenine, dinine veya rengine göre ayırım yapılmasının engellenmesi ve nefret söylemlerinin önüne geçilmesi gerektiğini vurgulamaktayız.

Mahkememiz tarafından, bir yabancının ölkesine sınır dışı edilmesi olayında ilk tedbir kararı, yaşamına ya da maddi ve manevi varlığına yönelik risk bulunduğuna ilişkin iddiaları ciddi görölerek 2013 yılında verilmiştir.

Mahkememiz, Anayasa'nın 5., 16. ve 17. maddelerini, uluslararası hukuk ve özellikle de Türkiye'nin taraf olduğu Cenevre Sözleşmesi'nin ilgili hükümleri ile birlikte yorumlayarak, (devletin egemenlik yetkisi kapsamında) gönderildikleri ülkede kötü muameleye maruz kalabilecek yabancıların da maddi ve manevi varlıklarına yönelik risklere karşı korunmalarının devletin pozitif yükümlölükleri arasında yer aldığını kabul etmiş, anılan pozitif yükümlölük kapsamında da sınır dışı edilecek kişiye ülkesinde karşılaşabileceği risklere karşı gerçek anlamda bir koruma sağlanabilmesi için bu kişiye sınır dışı kararına karşı etkili bir "karşı çıkma imkânı" tanınması gerektiğini belirtmiş, aksinin kabulü halinde yabancıya gerçek anlamda bir koruma sağlanabildiğinden bahsetmenin mümkün olmayacağını ifade etmiştir. Bir başka söyleyişle, hakkında sınır dışı kararı verilen bir yabancıya "iddialarını araştırtma" ve bu kararı "adil bir şekilde inceletme" imkânı sağlayan usul güvencelerinin de tanınması gerektiğini söylemiştir.

Mahkememize göre, bir yabancı hakkında yapılan yargılama nedeniyle ölüm cezasına mahkûm edilebileceği ve Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında yasaklanan bir fiil veya cezayla karşılaşabileceği bir ülkeye sınır dışı edilmesi hâlinde yaşam hakkı ve kötü muamele yasağı ihlal edilmiş olur. Bu sebeple sınır dışı etme işlemi sonucunda yabancıyı gönderileceği ülkede yaşam hakkının ve kötü muamele yasağının ihlal edileceğine ilişkin iddianın savunulabilir (araştırılabilir/tartışılabilir /araştırmaya değer/makul şüphe uyandıran) ve belirli bir ciddilik seviyesinde olması ve ayrıca varsa sözü edilen iddiayı destekleyen bilgi ve belgelerin sunulması durumunda idari ve yargısal makamlar tarafından söz konusu ülkede gerçek bir ihlal riskinin bulunup bulunmadığı ayrıntılı şekilde araştırılmalıdır (A.A. ve A.A. [GK], B. No: 2015/3941, 1/3/2017, §§ 54-72). Ayrıca yabancıyı sınır dışı etme kararının iptali için idare mahkemesinde açtığı davanın sonucunu beklerken sınır dışı edilme riskini ortadan kaldıran yasal bir güvenceye sahip olmaması etkili başvuru hakkını ortadan kaldırır (Y.T. [GK], B. No: 2016/22418, 30/5/2019, § 61).

Mahkememizin 2015 yılında verdiği söz konusu A.A. ve A.A. kararında, gönderildikleri ülkede öldürölme veya kötü muameleye maruz kalma riski bulunan yabancıların maddi ve manevi varlıklarının korunması yönünde devlete pozitif yükümlölük düştüğü tespit edilmiştir.

Aynı kararda anılan pozitif yükümlölük kapsamında sınır dışı edilecek kişiye ülkesinde karşılaşabileceği risklere yönelik gerçek anlamda bir koruma sağlanabilmesi için sınır dışı kararına ilişkin etkili bir yola başvuru imkânı tanınması gerektiği belirtilmiştir.

Mahkememizin pilot karar uygulamasına ilişkin ilk kararı da bu konuya ilişkindir. 2019 yılında verilen Y.T. kararında sınır dışı edilme kararına karşı başvurulabilecek yargı yolunun etkili olmaması nedeniyle etkili başvuru hakkının ihlal edilmesi ve ihlalin yapısal sorundan kaynaklanması

nedeniyle pilot karar usulü benimsenmiştir. Anılan karardan sonra Yasama organımızca çok kısa süre içinde kanuni düzenleme yapılarak etkili başvuru yolu ihdas edilmiştir.

Bugün burada, göç ve insan hakları arasındaki ilişkiyi yargı perspektifinden inceleyerek, göçmenlerin karşılaştığı zorluklara çözüm yolları aramayı amaçlıyoruz. AİHM ve AYM içtihatları ışığında yapılacak bu tartışmaların, göç politikalarının daha adil ve insan haklarına uygun bir çerçevede şekillenmesine katkıda bulunacağına yürekten inanıyorum.

Değerli katılımcılar, Jamaika asıllı İngiliz şair Benyamin Sefanya (Benjamin Zephaniah) "*Biz Mülteciler*" şiirinde hepimize şöyle sesleniyor:

*"Hepimiz mülteci olabiliriz
Kimse güvende değil,
Birisi tarafından nefret edilebiliriz
Başka birisi olduğumuz için.
Bazen sadece bir gün sürer
Kimse mücadele etmeden burada değil
Hepimiz bir yerlerden buraya geldik."*

Sefanya (Zephaniah), yurdunu terk etmek zorunda olmanın milliyet, ırk veya sınıf ayrımı gözetmediğine dikkat çekmektedir.

Değerli katılımcılar, sözlerimi, sizi bir gün herkesin evini terk etmek zorunda kalabileceği gerçeğinin üzerinde bir kez daha düşünmeye davet ederek bitirmek istiyorum.

Bu vesileyle, öncelikle insanların göç etmesine yönelik insan hakları ihlallerinin bir an önce son bulmasını temenni ediyorum. Bu önemli konferansın düzenlenmesine vesile olan başta sayın İçişleri Bakanımıza ve Göç İdaresi Başkanımıza, emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. Yine sayın Saadet Yüksel Hanım başta olmak üzere AİHM yargıçlarına, Azerbaycan Anayasa Mahkemesi başkanı ve üyesi ile Moldova ve Romanya Anayasa Mahkemeleri üyelerine katılımları için şükranlarımı sunuyorum. Konferansta sunulan bildirilerin ve ardından gerçekleştirilecek tartışmaların tüm katılımcılar için verimli olmasını diliyor, herkesi saygıyla selamlıyorum.

Kadir ÖZKAYA
Anayasa Mahkemesi Başkanı